

Assessing the Role of South and Southeast Asian Regional Organizations in Confronting Maritime Terrorism: Case Study of SAARC, BIMSTEC & ASEAN

Farhad Talaie

Corresponding Author, Associate Professor of Public and International Law
Department, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.

dr_farhad_talaie@yahoo.com

Maral Javidbakht

MA of Public International Law, Faculty of Law and Political Science, Shiraz
University, Shiraz, Iran. maral.javid@gmail.com

Abstract

Waters of the South and Southeast Asia have long been some of the most important hotspots for various sea-based organized crimes. As a result of the continuously rising threat of terrorism and its spread all around the world, along with the access of terrorist groups to more efficient and modern military equipments, the danger of terrorism has become more imminent and widespread, taking many forms and finding its way to the seas. Maritime terrorism, especially within regions where other maritime crimes are prevalent, is considered, because of the probable links between the offenders, as one of the most serious threats against peace and security at seas. Considering the organized nature of these crimes, effective suppression of them is only possible through collective and cooperative initiatives. Thus, regional organizations have an undeniably important role in combating maritime terrorism. This article, using the descriptive-analytical method, aims to assess the performance and function of a selected number of regional organizations active within South and Southeast Asia and to examine their achievements and shortcomings, as well as their challenges, in combating maritime terrorism. This article concludes that the activities of these organizations have been essential but insufficient, and the most important challenge ahead is lack of collective strategies at the regional level.

Keywords: *International organizations Maritime Terrorism, Regional security, South and Southeast Asia, ASEAN, SAARC, BIMSTEC*

ارزیابی نقش سازمان‌های منطقه‌ای جنوب و جنوب شرق آسیا در مبارزه با تروریسم دریایی: مطالعه موردی سارک، بیمستک و آسه‌آن

فرهاد طلایی

نویسنده مسئول، دانشیار حقوق عمومی و بین‌الملل دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
dr_farhad_talaie@yahoo.com

مارال جاویدبخت

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
maral.javid@gmail.com

چکیده

آب‌های منطقه جنوب و جنوب شرق آسیا، از دیرباز بستر رواج انواع جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها به شمار می‌آمده‌اند. با پیشرفت روزافزون تهدید تروریسم و اشاعه آن در سراسر جهان و دستیابی گروه‌های تروریستی به ابزارهای کارآمدتر و جدیدتر، خطر تروریسم گسترده‌تر شده، ابعاد و اشکال مختلفی به خود گرفته و به عرصه دریاها نیز راه یافته است. تروریسم دریایی، به‌ویژه در مناطقی که سایر جرائم دریایی در آن‌ها رواج دارد، به‌واسطه ایجاد پیوندهای مجرمانه بین مرتکبین این جرائم، تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت دریاها محسوب می‌گردد. ماهیت سازمان‌یافته این جرائم، موجب می‌شود که مبارزه با آن‌ها جز از طریق تلاش‌های جمعی مؤثر واقع نگردد. در این میان، نقش سازمان‌های بین‌المللی منطقه‌ای، در مبارزه با تروریسم دریایی انکارناپذیر است. مقاله پیش رو، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، به ارزیابی عملکرد نمونه‌هایی از سازمان‌های فعال در منطقه جنوب و جنوب شرقی آسیا در مبارزه با تروریسم دریایی پرداخته و نقاط قوت و ضعف و چالش‌های آن‌ها را برآورد کرده است. این پژوهش در انتها نتیجه گرفته است که فعالیت‌های این سازمان‌ها برای مبارزه با تروریسم دریایی لازم، اما ناکافی بوده‌اند و مهم‌ترین چالش پیش رو در این راستا، فقدان استراتژی‌های جمعی در بعد منطقه‌ای است.

واژه‌های کلیدی: سازمان‌های بین‌المللی، تروریسم دریایی، امنیت منطقه‌ای، جنوب و

جنوب شرق آسیا، آسه‌آن، سارک، بیمستک

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۰۵ تاریخ بازبینی: ۱۴۰۰/۱۰/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۸

فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، سال ۵، شماره ۲، پیاپی ۱۵، تابستان ۱۴۰۱، صص ۲۷۹-۳۱۰

مقدمه

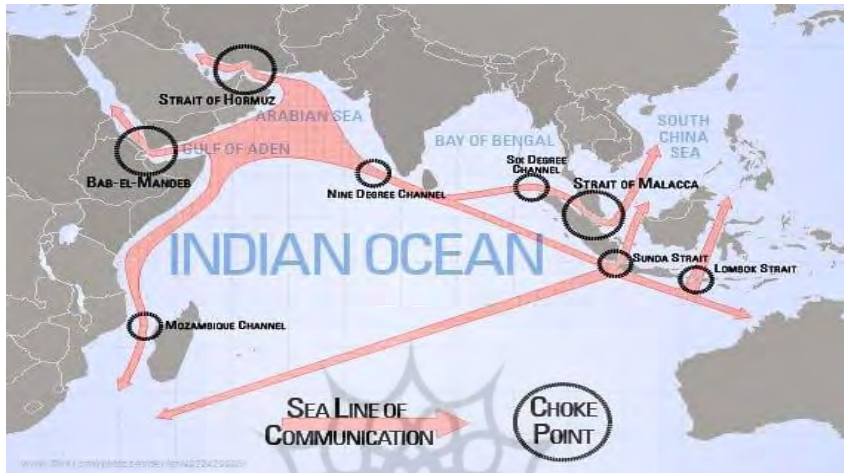
اقیانوس هند به‌عنوان سومین اقیانوس گسترده جهان، قلمروی جغرافیایی بسیار گسترده‌ای متشکل از «نواحی فرعی»^۱ شرق و جنوب شرقی آفریقا، خاورمیانه، جنوب و جنوب شرقی آسیا و استرالیا را در بر گرفته است. این منطقه از لحاظ وسعت جغرافیایی، تمرکز جمعیت و تنوع قومی و مذهبی و فرهنگی یکی از منحصربه‌فردترین نواحی دنیا محسوب می‌شود. با وجود منحصربه‌فرد بودن و همچنین سطح بالای اهمیت راهبردی، این منطقه همواره یکی از بی‌ثبات‌ترین و ناآرام‌ترین مناطق دنیا به شمار می‌آمده است. در طی جنگ سرد، بسیاری از دولت‌های منطقه اقیانوس هند که به‌تازگی به استقلال دست یافته بودند، به عرصه کشمکش تبدیل و موضوع رقابت دولت‌های قدرتمند جهان شدند و در نتیجه، با پایان یافتن دوره جنگ سرد، کشورهای این منطقه به‌ویژه کشورهای آسیایی و آفریقایی شاهد نوعی از هم‌پاشیدگی تعادل امنیتی داخلی بودند (Potgieter, 2012, p. 2).

مبادلات سیاسی دوران پس از جنگ سرد بیش از پیش سبب شد ناپایداری در این منطقه ریشه‌دار شود و ادامه یابد و در نتیجه، امنیت دریایی این مناطق نیز از این وضعیت تأثیر گرفت و دچار دگرگونی شد. به بیان دیگر، به دلیل ساختار حکومتی ضعیف و در نتیجه توانایی بسیار محدود در اداره و کنترل مناطق دریایی، بسیاری از جرائم سازمان‌یافته و جرائم مرتبط با امنیت هم در قلمرو خشکی و هم در آب‌های این منطقه ظهور پیدا کرد که تا به امروز ادامه دارد (Potgieter, 2012, p. 2). این در حالی است که به‌هنگام اقیانوس هند، به‌ویژه نواحی شرقی این اقیانوس

---

^۱Sub-Region

که در بردارنده مناطق جنوب و جنوب شرق آسیا است، محل فرار گرفتن برخی از مهم‌ترین مسیرهای حمل‌ونقل دریایی و مناطقی با اهمیت اقتصادی و راهبردی قابل توجه، مانند خلیج بنگال، دریای سولو و تنگه مالاکا است.

نقشه ۱. خطوط ارتباطی و گلوگاه‌های راهبردی حساس در اقیانوس هند

*(Future Directions, 2021)

تهدیداتی که علیه امنیت و ثبات در نواحی جنوب و جنوب شرق آسیا وجود دارند، موارد متعددی را شامل می‌شوند، از جمله: درگیری و مخاصمات مرزی و سیاسی، اختلافات در خصوص تحدید مرزهای دریایی بین کشورهای مختلف منطقه و در نتیجه امکان وقوع درگیری‌های مسلحانه، وضعیت ناپایدار و بی‌ثبات برخی از کشورها، تعارض بین منافع کشورهای منطقه و نیز برخی دیگر از قدرت‌های فعال در منطقه، وجود درجاتی از خشونت و افراطی‌گری‌های مذهبی به دلیل تعدد مذاهب مختلف در بین اقوام منطقه و وجود جرائم سازمان‌یافته مانند دزدی دریایی، قاچاق مواد مخدر و تسلیحات، قاچاق انسان و تروریسم در منطقه (Cordesman & Toukan, 2014, p. 6).

در این میان، رواج طولانی‌مدت تروریسم و سایر خشونت‌های افراطی در این نواحی، باعث شده است تروریسم از مهم‌ترین و جدی‌ترین تهدیدات امنیتی در

این نواحی محسوب شود.

طبق گزارش «شاخص تروریسم جهانی»^۱ که «انستیتوی اقتصاد و صلح» در سال ۲۰۲۰ آن را منتشر کرد، از سال ۲۰۰۲ تاکنون جنوب آسیا همواره بیشترین میانگین را درباره میزان تأثیرپذیری از تروریسم و رواج تروریسم در سطح اقیانوس هند به خود اختصاص داده و تأثیر تروریسم در این ناحیه از سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ با افزایش مواجهه بوده است. هرچند در برخی برهه‌ها در این سال‌ها، پیشرفت‌هایی در این زمینه در ناحیه جنوب آسیا صورت گرفته است، اما این ناحیه همچنان محل قرار گرفتن سه کشوری است که بیشترین آمار درگیری با تروریسم را برای سال‌های متوالی به خود اختصاص داده‌اند: افغانستان، پاکستان و هند (Global Terrorism Index, 2020, p. 49). وضعیت جنوب شرقی آسیا نیز از نظر میزان رواج و تأثیرپذیری از تروریسم قابل توجه است. این منطقه از سال ۲۰۰۲ تاکنون درصد قابل توجهی از تعداد تلفات ناشی از فعالیت‌های تروریستی را به خود اختصاص داده است. از بین ۷۳۵۰ مورد تلفات ثبت شده ناشی از فعالیت‌های تروریستی در سراسر جهان در سال گذشته، ۳۰۰۰ مورد مربوط به فیلیپین بوده است. نرخ مرگ‌ومیر ناشی از تروریسم در تایلند نیز از سال ۲۰۱۴ تاکنون با ۲۳ درصد رشد مثبت مواجه شده است (Global Terrorism Index, 2020, p. 45).

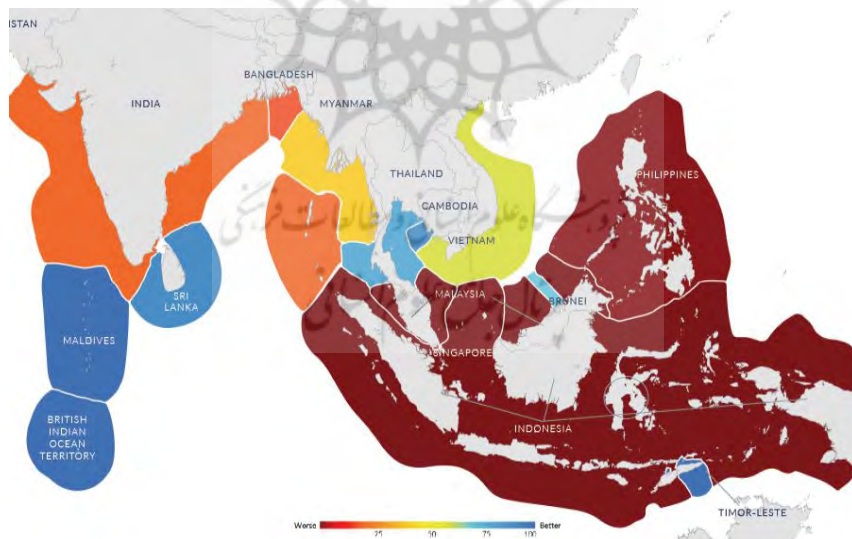
به این ترتیب، رواج تروریسم به‌طور کلی در جنوب و جنوب شرقی آسیا، قرار گرفتن مهم‌ترین گذرگاه‌ها و مناطق راهبردی دریایی در آب‌های این ناحیه، مجاورت کشورهای این منطقه با دریا و آشنایی مردم محلی این منطقه با دریاها و مناسبات وابسته به آن باعث شده است که پهنه آب‌های این نواحی، تأسیسات ساحلی و بندری مستقر در آنها، مکان‌های پرجمعیت واقع در مجاورت دریاها، انواع کشتی‌ها و خطوط سوخت و حمل‌ونقل دریایی نیز از خطر تروریسم مصون نباشند.

تروریسم دریایی، نسبت به جرائم کلاسیک مرتبط با محیط دریاها مانند دزدی دریایی، مفهومی جدیدتر و در عین حال کاملاً مجزا و متفاوت است. البته باید این

^۱Global Terrorism Index

را هم در نظر داشت که با وجود این تمایز، تروریسم دریایی می‌تواند با سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها ارتباط، پیوند یا هم‌پوشانی داشته باشد. گروه‌های تروریستی می‌توانند با انگیزه‌های بازایی ذخایر و مهمات و تسلیحات یا به‌منظور کسب درآمد در قاچاق تسلیحات و مواد مخدر از طریق دریاها دخیل شوند، مرتکب دزدی دریایی شوند یا حتی محدودیت‌های احتمالی خود را با ایجاد پیوندهای همکاری با سایر گروه‌های مجرمانه در دریاها پوشش دهند. بدیهی است چنین پیوندها و همکاری‌هایی در مناطقی که جرائم کلاسیک دریایی در آنها رواج بیشتری دارد، محتمل‌تر و جلوگیری از به وجود آمدن چنین پیوندهایی نیز دشوارتر و مبارزه با آنها نیازمند تلاش مضاعفی است.

ناحیه جنوب و جنوب شرقی آسیا از دیرباز یکی از کانون‌های تجمع انواع جرائم سازمان‌یافته دریایی، به‌ویژه دزدی دریایی به‌شمار می‌آمده است. برای نمونه، و وضعیت رواج دزدی دریایی و نیز سرقت مسلحانه در دریاها در آب‌های این ناحیه تا سال ۲۰۱۹ در تصویر ۲ قابل توجه است.

نقشه ۲. فراوانی رواج دزدی دریایی و سرقت مسلحانه در دریاها در آب‌های جنوب و جنوب شرقی آسیا

*(Stable Sea, 2020)

از سوی دیگر، امروزه ماهیت دریاها و اقیانوس‌های جهان، از محیطی گسترده که اصل آزادی بر آن حاکم بوده، به محیطی با ماهیت اشتراکی و شکننده و آسیب‌پذیر تبدیل شده است که حفاظت از امنیت آن نیازمند همکاری‌های گسترده بین‌المللی و منطقه‌ای است (Feldt & Roell & Thiele, 2013, p. 2). علاوه بر این، بسیاری از جرائم تهدیدکننده ایمنی و امنیت دریاها، از جمله تروریسم دریایی در دسته جرائم سازمان‌یافته طبقه‌بندی می‌شوند و مبارزه با چنین جرائمی با تلاش‌های انفرادی و یک‌جانبه دولت‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود.

بر این اساس، این مقاله با استفاده از ترکیبی از روش‌های توصیفی و تحلیلی، بر آن است به این سؤال پاسخ دهد که «چه اقداماتی به دست سازمان‌های منطقه‌ای جنوب و جنوب شرقی آسیا در جهت مقابله با تروریسم در آب‌های منطقه انجام شده است و چه نقاط قوت و ضعفی در کارنامه فعالیت‌های این سازمان‌ها در این خصوص به چشم می‌خورد؟» در این راستا، پژوهش پیش رو به ارزیابی فعالیت سه نمونه از مهم‌ترین سازمان‌های فعال در منع و مبارزه با تروریسم دریایی را در منطقه مدنظر قرار خواهد داد: «سازمان همکاری‌های جنوب آسیا»، «سازمان طرح خلیج بنگال برای همکاری‌های فنی و اقتصادی» و «سازمان ملت‌های جنوب شرق آسیا». با توجه به وضعیت خاص ناحیه جنوب و جنوب شرق آسیا از لحاظ میزان درگیری با جرائم کلاسیک مرتبط با محیط دریاها از یک‌سو و رواج تروریسم و سایر خشونت‌های افراطی در منطقه و به تبع آن راه یافتن تروریسم به آب‌ها و سایر محیط‌های وابسته به دریا در این نواحی، از سوی دیگر، بر طبق فرضیه این مقاله تأمین امنیت دریایی از اولویت‌های سازمان‌های بین‌المللی فعال در این مناطق محسوب شده و این سازمان‌ها علاوه بر طرح هنجارها و اسناد منطقه‌ای، بستری مناسب را برای ایجاد گفتمان مشترک و طرح همکاری‌های چندجانبه بین کشورهای عضو در راستای جلوگیری، منع و مبارزه با تروریسم دریایی ایجاد کرده‌اند؛ اما از سوی دیگر، تداوم تهدید تروریسم در آب‌های این نواحی نشان‌دهنده وجود نقاط ضعف و خلأهایی در این زمینه است که باید پاسخ مناسب و مقتضی برای آن‌ها در نظر گرفته شود.

۱. سازمان‌های منطقه‌ای و مبارزه با تروریسم دریایی

به‌طور کلی، مسئله تأمین صلح و امنیت در بعد جهانی و منطقه‌ای، در اساسنامه اغلب سازمان‌های بین‌المللی جهانی و منطقه‌ای نمود پیدا کرده است و از مهم‌ترین اولویت‌های این سازمان‌ها به شمار می‌آید. از دیدگاه نظریه‌پردازان حقوق بین‌الملل، تدبیر سازوکارهای منطقه‌ای بهترین گزینه برای پاسخ به تهدیداتی است که صلح و امنیت در سطح منطقه را به مخاطره می‌افکند و سازمان‌های منطقه‌ای، در این زمینه نقش شاخصی ایفا می‌کنند. این رویکرد منطقه‌گرایانه در مبارزه با تهدیدات موجود علیه صلح و امنیت، در فصل هشتم منشور سازمان ملل متحد نیز منعکس شده است (حسینی، ۱۳۹۴، ص. ۳۰). امروزه تروریسم دریایی، گونه‌ای از تروریسم بین‌المللی و از جدی‌ترین تهدیدات علیه صلح و امنیت دریاهای جهان محسوب می‌شود. شدت این تهدید در آب‌های برخی مناطق جغرافیایی خاص مانند جنوب و جنوب شرق آسیا، باعث شده است که مبارزه با آن به یکی از مهم‌ترین اولویت‌های سازمان‌های فعال در این مناطق تبدیل شود. سازمان‌های منطقه‌ای به‌عنوان یکی از بازیگران فعال بین‌المللی و به‌واسطه دارا بودن شخصیت حقوقی مستقل، از ابزارهای قدرتمندی در جهت نیل به اولویت‌های منطقه‌ای خود، از جمله حفظ صلح و امنیت منطقه‌ای برخوردار هستند (بیگزاده، ۱۳۹۰، ص. ۴). مهم‌ترین این ابزارها در ابعاد تقنینی، همکاری و ظرفیت‌سازی قابل طبقه‌بندی است.

در بعد تقنینی، فعالیت این سازمان‌ها معطوف به پذیرش اسناد منطقه‌ای با درجه الزام «نرم»^۱ یا «سخت»^۲ می‌شود. با در نظر گرفتن این حقیقت که هرگونه تهدید امنیتی در آب‌های یک منطقه، می‌تواند به‌سادگی به عرصه جهانی نیز راه یابد، نقش تقنینی سازمان‌های منطقه‌ای نه‌تنها ابزاری برای سرکوب مخاطرات امنیتی علیه آب‌های منطقه است، بلکه در یک بعد کلی اقدامی پیشگیرانه علیه مخاطرات امنیتی دریاهای جهان نیز به شمار می‌آید.

در بعد همکاری، سازمان‌های بین‌المللی به‌طور بالقوه می‌توانند بستر مناسبی

^۱Soft Law

^۲Hard Law

برای فعالیت‌های مبتنی بر همکاری‌های منطقه‌ای و ایجاد گفتمان جمعی به‌ویژه بین دولت‌های عضو، در راستای تأمین امنیت دریایی به‌خصوص در برابر تهدید تروریسم دریایی فراهم نمایند.

بنابراین بُعد ظرفیت‌سازی ناظر بر فعالیت‌های یک سازمان منطقه‌ای، در جهت بالا بردن توان کشورهای عضو است. در این راستا این سازمان‌ها می‌توانند با ارائه کمک‌های مشورتی، فنی و آموزشی یا ایجاد زمینه انتقال این کمک‌ها در بین کشورهای عضو در توانمند کردن آن‌ها در راستای مبارزه با تروریسم دریایی مؤثر باشند.

سازمان‌های منطقه جنوب و جنوب شرق آسیا، هرکدام به سهم خود درجات گوناگونی از این فعالیت‌ها را در کارنامه عملی خود در مبارزه با تروریسم در آب‌های منطقه دارند، هرچند که در این راستا، نقاط قوت و ضعف و چالش‌های عملی ای وجود دارد که در ادامه به تفکیک به آن‌ها پرداخته خواهد شد.^۱

۲. بررسی اقدامات سازمان همکاری‌های منطقه‌ای کشورهای جنوب آسیا در مبارزه با تروریسم دریایی

«سازمان همکاری‌های منطقه‌ای کشورهای جنوب آسیا»^۱ که به‌اختصار «سارک» نامیده می‌شود، یک سازمان منطقه‌ای فعال در ناحیه جنوب آسیا، متشکل از دولت‌های افغانستان، بوتان، بنگلادش، هند، مالدیو، نپال، پاکستان و سریلانکا است که سند مؤسس آن در سال ۱۹۸۵ پذیرفته شد. از آنجایی که تروریسم، یکی از جدی‌ترین مسائلی است که امنیت و صلح و ثبات حوزه جغرافیایی فعالیت این سازمان، یعنی جنوب آسیا را برای سال‌های متمادی با تهدید مواجه کرده است، این سازمان در سال‌های فعالیت خود اقداماتی را برای منع و مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن به انجام رسانیده است. برای مثال، پذیرش «کنوانسیون منطقه‌ای سارک برای سرکوب تروریسم»^۲ در سال ۱۹۸۷ نمونه‌ای از فعالیت‌های این سازمان در راستای منع و سرکوب تمامی اشکال تروریسم است. مقدمه این کنوانسیون به اصل

^۱The South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC)

^۲SAARC Regional Convention on suppression of Terrorism 1987 (SRCST)

همکاری، به‌عنوان یکی از اصول بنیادین مندرج در سند مؤسس سازمان اشاره می‌کند و یادآور می‌شود که تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن، به هر شیوه‌ای که ارتکاب یابد محکوم بوده و برای مبارزه مؤثر با تروریسم و محور آن در سراسر منطقه جنوب آسیا همکاری بین کشورهای این ناحیه ضروری است. این کنوانسیون مانند دیگر کنوانسیون‌های ضد تروریسم به ارائه تعریف از تروریسم نمی‌پردازد و به جرم‌انگاری مصادیق اعمال تروریستی بسنده می‌کند. «ماده ۱» این کنوانسیون در این راستا به‌تمامی کنوانسیون‌های ضد تروریسم موجود تا قبل از تاریخ پذیرش این سند اشاره می‌کند و تمامی اعمال جرم‌انگاری شده در آن‌ها را تحت معنای این کنوانسیون نیز مجدداً جرم تلقی می‌کند.^۷ علاوه بر جرائم مندرج در این کنوانسیون‌ها، ماده ۱ کنوانسیون، قتل، کشتار، حملات منجر به صدمات بدنی، آدم‌ربایی، گروگان‌گیری، جرائم مرتبط با تسلیحات، مواد منفجره و خطرناک زمانی که به‌عنوان وسیله‌ای برای ایجاد خشونت در جهت ارعاب یک جمعیت یا کشتن افراد یا ایراد صدمات جدی بدنی، یا ایراد خسارات گسترده به اموال عمومی استفاده شود، اقدام به توطئه برای انجام چنین جرائمی یا کمک به اشخاصی که قصد ارتکاب چنین جرائمی را دارند یا ارائه مشورت و راهنمایی به آن‌ها یا مشارکت در ارتکاب چنین جرائمی را نیز تحت معنای این کنوانسیون جرم تلقی می‌کند (SRCST, 1987, Art.1)؛ مانند دیگر کنوانسیون‌های ضد تروریسم، کنوانسیون منطقه‌ای سارک برای سرکوب تروریسم نیز دولت‌ها را به محاکمه یا استرداد مجرمان متعهد می‌کند و در این راستا از دولت‌ها می‌خواهد به انعقاد موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه در خصوص استرداد مجرمین مبادرت کنند (SRCST, 1987, Art.2&4).

سارک در سال ۲۰۰۴، اقدام به پذیرش یک «پروتکل الحاقی»^۸ به این کنوانسیون، با هدف اصلی تقویت کنوانسیون به‌گونه‌ای که جرائم مندرج در کنوانسیون‌های بین‌المللی ضد تروریسمی که بعد از تاریخ پذیرش این کنوانسیون

۸ Additional Protocol to the SAARC Regional Convention on suppression of Terrorism 2004

به وجود آمده‌اند، به‌ویژه جرم‌انگاری تأمین مالی تروریسم و لزوم همکاری دولت‌های عضو در این راستا نموده است. «ماده ۴» پروتکل، دامنه شمول اعمال جرم‌انگاری شده در کنوانسیون اصلی را بسیار وسیع‌تر کرده است و تمامی کنوانسیون‌های لاحق ضد تروریسم سازمان ملل متحد، به‌ویژه کنوانسیون ۱۹۸۸ رم و پروتکل مرتبط با سکوه‌های ثابت مستقر در فلات قاره آن را نیز به دامنه شمول موارد جرم‌انگاری شده اضافه کرده است (Additional protocol to SRCST, 2004, Art.4(a))؛ بنابراین، با وجود اینکه کنوانسیون به محکومیت تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن می‌پرداخت و از این باب، مفاد آن شامل محکومیت و سرکوب تروریسم دریایی نیز می‌شد، پذیرش پروتکل الحاقی ۲۰۰۴ و تصریح به جرم‌انگاری تمامی اعمالی که طبق کنوانسیون ۱۹۸۸ رم و پروتکل مرتبط با سکوه‌های ثابت مستقر در فلات قاره آن، باعث شد که بر قابلیت تعمیم دادن مفاد کنوانسیون منطقه‌ای سارک برای سرکوب تروریسم و پروتکل آن به سرکوب تروریسم دریایی به‌طور خاص نیز افزوده شود.^۴

علاوه بر کنوانسیون منطقه‌ای سارک برای سرکوب تروریسم و پروتکل الحاقی ۲۰۰۴ آن، سند دیگری که در چارچوب این سازمان برای مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن پذیرفته شده است «اعلامیه وزرای سازمان در خصوص همکاری برای مبارزه با تروریسم»^۱ است. این اعلامیه که در سی و یکمین نشست شورای وزیران سازمان در سال ۲۰۰۹ به تصویب رسید، در مقدمه به لزوم تقویت همکاری‌های جامع منطقه‌ای در راستای محو و مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن، به‌ویژه با تأکید بر تقویت چارچوب قانونی منطقه‌ای برای مبارزه با تروریسم اشاره می‌کند (SMDCCT, 2009, preamble, para.3). تلاش ادامه‌دار برای مبارزه با تروریسم، تضمین تعقیب و محاکمه و استرداد مجرمین، تلاش برای جلوگیری از ارتکاب اعمال تروریستی توسط اتباع هر یک از دولت‌های عضو، ارتقای همکاری و تبادل اطلاعات، تبادل تجربیات مشترک، حمایت از

۱ SAARC Ministerial Declaration on Cooperation in Combating Terrorism 2009 (SMDCCT)

تلاش‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد در راستای حصول هرچه سریع‌تر کنوانسیون جامع ضد تروریسم، حمایت از اسناد مرتبط منطقه‌ای پذیرفته‌شده توسط سارک و تقویت سارک و سایر رژیم‌های منطقه‌ای یا بین‌المللی مبارزه با تروریسم، محورهای هشت‌گانه این اعلامیه را تشکیل می‌دهند.

به‌هرحال با وجود پذیرفتن این اسناد، برخی از محدودیت‌های موجود، مبارزه مؤثر با تروریسم دریایی در این ناحیه، به‌ویژه در آب‌های خلیج بنگال را که پتانسیل بسیاری در زمینه رواج فعالیت‌های تروریستی از خود نشان داده است با چالش‌های عملی مواجه ساخته است. برای نمونه، درحالی‌که وجود جزایر کوچک در آب‌های خلیج بنگال فرصت مناسبی را در اختیار گروه‌های تروریستی فعال در آب‌های این ناحیه گذاشته است تا از این جزایر به شکل یک پایگاه عملیاتی استفاده کنند، خلأ ناشی از نبود اقدامات یکپارچه اطلاعاتی و امنیتی در این ناحیه، شناسایی و مبارزه با این گروه‌ها و پایگاه‌های آن‌ها را با دشواری دوجندان مواجه ساخته است (Iyer, 2017, p. 6). بدیهی است چنانچه دولت‌های این ناحیه به‌صورت انفرادی به پوشش دادن این خلأ مبادرت ورزند، آثار عمل آن‌ها آن‌طور که باید و شاید مؤثر واقع نخواهد شد، چراکه مناسب‌ترین پاسخ به تهدیدات امنیتی منطقه‌ای و جرائم سازمان‌یافته دریایی، پاسخی است که مبتنی بر نفع مشترک کشورهای منطقه و بر بستر همکاری‌های جمعی استوار باشد. این حقیقت، چالش دیگر سارک را در مبارزه مؤثر با تروریسم در آب‌های جنوب آسیا نمودار می‌سازد که به‌طور کلی هیچ‌گونه تلاشی برای برپایی یک استراتژی جامع مشترک بین همه کشورهای منطقه و تأمین امنیت آب‌های منطقه به‌منظور بالا رفتن امنیت جمعی و حفظ منافع اقتصادی جمعی توسط سارک به‌عنوان مهم‌ترین سازمان فعال در ناحیه جنوب آسیا اتخاذ نشده است (Khalid, 2013, p. 52).

گفتنی است این سازمان تاکنون به اتخاذ تدابیر جمعی برای تأمین امنیت خطوط حیاتی ارتباطی و بازرگانی دریایی در جنوب آسیا اقدام نکرده است؛ درحالی‌که بدون حفاظت از این خطوط در برابر انواع تهدیدات از جمله تروریسم دریایی، حفظ ایمنی و امنیت کشتی‌های تجاری و بازرگانی و امنیت اقتصاد وابسته

به دریاها برای کشورهای منطقه دست‌نیافتنی است (Khalid, 2013, p. 53). البته در سال‌های اخیر، برخی از دولت‌های منطقه مانند هند، پاکستان، مالدیو، سریلانکا و بنگلادش اقداماتی نظیر تعیین گاردهای ساحلی و گشت‌های منطقه‌ای را به‌منظور نظارت و حفاظت از آب‌های سرزمینی خود اعمال نموده‌اند؛ اما همان‌طور که ذکر شد، چنین اقداماتی نمی‌تواند خلأ ناشی از نداشتن استراتژی‌های جمعی را پوشش دهد.

بنابراین، علاوه بر لزوم توجه سارک به طرح اقدامات و استراتژی‌های جامع و چندجانبه در خصوص تأمین امنیت آب‌ها و خطوط ارتباطی دریایی ناحیه جنوب آسیا به‌ویژه خلیج بنگال، در نظر گرفتن تدابیر جامع و چندجانبه در خصوص نظارت و پایش مستمر بر آب‌های این ناحیه ضروری است. ر صد و نظارت‌های ماهواره‌ای بر جریان حرکت کشتی‌ها در منطقه و سایر تحرکات در سطح آب‌های این ناحیه و مخابرهٔ چنین اطلاعاتی به کشورهای عضو می‌تواند در این راستا بسیار کارآمد واقع شود. در این میان، نقش دولت هند به دلیل پیشرفت‌های تکنولوژیک نسبت به سایر دولت‌های منطقه غیرقابل انکار است (Khalid, 2013, p. 54).

۳. بررسی اقدامات طرح خلیج بنگال برای همکاری‌های چندجانبهٔ فنی و اقتصادی در مبارزه با تروریسم دریایی

از میان مناطق مختلف واقع در حوزهٔ جغرافیایی جنوب آسیا، خلیج بنگال یکی از پرخطرترین و آسیب‌پذیرترین نقاط جنوب آسیا از نظر رواج انواع جرائم سازمان یافتهٔ مرتبط با محیط دریاها، از جمله تروریسم دریایی به شمار می‌آید.

خلیج بنگال از نظر جغرافیایی در حوزهٔ فعالیت سارک قرار می‌گیرد، اما علاوه بر این سازمان، نهاد منطقه‌ای دیگری نیز وجود دارد که فعالیت‌های آن به‌طور خاص بر روی خلیج بنگال متمرکز شده است. «طرح خلیج بنگال برای همکاری‌های چندجانبهٔ فنی و اقتصادی»^۱ که به‌اختصار «بیمستک» خوانده می‌شود، یک سازمان منطقه‌ای متشکل از دولت‌های ساحلی و مجاور خلیج بنگال است که در

^۱ Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral technical and Economic Cooperation (BIMSTEC)

سال ۱۹۹۷ و بر اساس «اعلامیه بانکوک»^۱ تأسیس شد.^(۲) این سازمان در ابتدا با تمرکز بر چهارده محور همکاری منطقه‌ای فعالیت می‌کرد و هرکدام از دولت‌های عضو آن اعمال یک یا چند مورد از این محورهای همکاری را بر عهده داشتند (Iyer, 2017, p. 2).

در بعد طرح هنجار و قانون‌گذاری، پذیرش «کنوانسیون همکاری در خصوص مبارزه با تروریسم، جرائم سازمان‌یافته فراملی و حمل‌ونقل غیرقانونی مواد مخدر»^۲ در سال ۲۰۰۹، از جمله فعالیت‌های این سازمان در مبارزه با تروریسم و دیگر جرائم سازمان‌یافته محسوب می‌شود. ماده ۱ این سند، دامنه شمول مقررات آن را به تروریسم بین‌المللی، جرائم سازمان‌یافته فراملی و حمل‌ونقل غیرقانونی مواد مخدر و روان‌گردان و سایر مواد شیمیایی که در فرایند تولید آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد تعمیم می‌دهد و از دولت‌های عضو می‌خواهد که در چارچوب مقررات این کنوانسیون و مطابق با قوانین داخلی خود در خصوص مبارزه با این جرائم با یکدیگر همکاری کنند (BIMSTEC Convention, 2009, Art.1). این همکاری‌ها در محور مبارزه با تروریسم بین‌المللی شامل مواردی چون تبادل اطلاعات در خصوص فعالیت اشخاص و گروه‌هایی است که مبادرت به شرکت در فعالیت‌های تروریستی می‌نمایند یا از قلمرو یکی از دولت‌های عضو به‌عنوان مقری برای انجام چنین فعالیت‌هایی استفاده می‌کنند. رصد منابع مالی و تحرکات آن‌ها، همکاری در خصوص منع دستیابی چنین اشخاص و گروه‌هایی به تسلیحات و مواد منفجره و همچنین بالا بردن سطح همکاری بین نهادهای قانونی کشورهای عضو از طریق به اشتراک گذاشتن تجارب مرتبط و برگزاری دوره‌های تمرینی برای پرسنل چنین نهادهایی انجام می‌شود (BIMSTEC Convention, 2009, Art.3). محتوای این سند می‌تواند به‌طور بالقوه مبنای مؤثری برای ایجاد یک بستر همکاری منطقه‌ای برای مبارزه با تروریسم دریایی به شمار آید. بدین معنا که نه تنها

^۱Bangkok Declaration 1997

^۲ BIMSTEC Convention on Cooperation in Combating International Terrorism, Transnational Organized Crime and Illicit Drug Trafficking 2009 (BIMSTEC Convention)

تروریسم دریایی یکی از اشکال تروریسم بین‌المللی است و بر این اساس می‌تواند مشمول مفاد این سند قرار گیرد، رابطه این جرم با سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها از جمله قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان به‌ویژه در آب‌های جنوب آسیا بدیهی است و هرگونه اقدام در جهت مبارزه با جریان قاچاق مواد مخدر از طریق این آب‌ها به صورت غیرمستقیم فعالیتی در جهت منع و مبارزه با تروریسم دریایی به شمار می‌آید. از نظر سابقه تاریخی، مسیر دریایی اقیانوس هند، به‌ویژه مسیری که با نام «مسیر جنوب» معروف است و از سواحل مکران در جنوب آسیا تا سواحل شرقی آفریقا ادامه می‌یابد، از مسیرهای عمده جریان تجارت مواد مخدر به‌ویژه قاچاق تریاک و هروئین به حساب می‌آمده است (McCarthy-Jones, 2018, p. 349). این سابقه تاریخی در طی زمان ادامه پیدا کرده و گسترده‌تر نیز شده است. تا جایی که در سال‌های اخیر، آب‌های جنوب آسیا و به‌ویژه خلیج بنگال به بستر حمل‌ونقل غیرقانونی مواد شیمیایی‌ای بدل شده است که از آن‌ها به‌عنوان مواد اولیه تولید متامفتامین استفاده می‌شود. شواهد بسیاری از حمل‌ونقل این مواد از جنوب آسیا به بنادر تانزانیا به‌منظور استفاده در بازار مواد مخدر داخلی و جهانی وجود دارد (McCarthy-Jones, 2018, p. 350).

همچنین، هم‌جواری جغرافیایی منطقه «مثلث طلایی» که شهرت سابقه‌داری در زمینه تولید و قاچاق مواد مخدر دارد با مسیرهای دریای عرب و خلیج بنگال باعث شده است که این مسیرها به یکی از ایدئال‌ترین مسیرهای دریایی برای حمل‌ونقل مواد مخدر تبدیل شود (Biswas, 2008, p. 4). به همین دلیل در سال‌های اخیر، تجارت مواد مخدر به‌واسطه سود سرشار آن یکی از اصلی‌ترین شیوه‌های درآمدزایی شبکه‌های تروریستی حاضر در جنوب آسیا شده است. عمده جریان حمل این محموله‌ها از طریق دریا در قالب محموله‌های بزرگ مخفی‌شده در کشتی‌های باربری یا محموله‌های کوچک‌تر به وسیله قایق‌های ماهیگیری مجهز به موتور سریع از سریلانکا به پاکستان یا هند و از آنجا با استفاده از مسیرهای دریایی خلیج

۱Southern Route

۲Golden Triangle

بنگال به سایر نقاط جهان منتقل می‌شود (Premarathna, 2021, p. 164). عمده هدف گروه‌های تروریستی از مداخله در جریان‌های مرتبط با قاچاق مواد مخدر کسب درآمد و تأمین مالی فعالیت‌های خود و استفاده از نفوذ یا تجهیزات و امکاناتی است که در اختیار جریان قاچاق مواد مخدر و وابستگان به این جریان قرار دارد.

گذشته از پذیرش کنوانسیون همکاری در خصوص مبارزه با تروریسم، جرائم سازمان‌یافته فراملی و حمل‌ونقل غیرقانونی مواد مخدر در سال ۲۰۰۹، نقطه عطف فعالیت این سازمان در خصوص طرح هنجار و قانون‌گذاری به‌منظور مبارزه با تروریسم و سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریایا به سال ۲۰۱۶ بازمی‌گردد. دولت هند در این سال عهده‌دار برپایی یک نشست مهم متشکل از سران این سازمان شد و مهم‌ترین خروجی این نشست طرح و امضای «سندی»^۱ برای مشخص کردن اقدامات خاص جهت تقویت همکاری منطقه‌ای با هدف مبارزه با تروریسم بین‌المللی در تمامی ابعاد و اشکال آن، جرائم سازمان‌یافته فراملی و قاچاق مواد مخدر بود. پذیرش این سند مهم‌ترین اقدام سازمان در خصوص مبارزه با تروریسم دریایی و سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریایا در خلیج بنگال محسوب می‌شود.^۲ بیمستک علاوه بر پذیرش این اسناد، در سال‌های اخیر قسمتی از فعالیت‌های خود را در خصوص مبارزه با تروریسم و خشونت‌های سیاسی از طریق پروژه‌های اجرایی ضد تروریسم خود به پیش برده است. برای مثال این سازمان در سال ۲۰۱۸ اقدام به انجام مانورها و تمرینات مرتبط با عملیات‌های ضد تروریسم در طی برگزاری نخستین دوره از تمرینات اجرایی نظامی چندملیتی خود کرد. این تمرینات، با هدف هماهنگ‌سازی استانداردهای مرتبط با عملیات‌های ضد تروریسم در بین کشورهای عضو به اجرا درآمد (Stable Sea, 2020, p. 3).

با وجود این، عملکرد بیمستک در خصوص تأمین امنیت دریایی حوزه فعالیتش، به‌ویژه در برابر تروریسم دریایی تاحدی ضعف داشته است. این سازمان

۱ 2016 Outcome Document for outline the specific steps to strengthen the legal framework to strengthen cooperation against international terrorism, transnational organized crime and drug trafficking

در طی فعالیت خود موفق نشده است ساختاری جامع در خصوص مبارزه با تهدیدات متنوع علیه امنیت دریایی در حیطه جغرافیایی فعالیت خود بنیان‌گذاری کند. بیشتر همکاری‌های موجود در زمینه امنیت دریایی در جنوب آسیا و در میان دولت‌های عضو این سازمان به صورت همکاری‌ها و موافقت‌های دو یا سه‌جانبه نمود پیدا کرده است (Iyer, 2017, p. 8). این در حالی است که امروزه، لزوم همکاری‌های گسترده چندجانبه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم دریایی امری بدیهی و غیرقابل انکار به شمار می‌آید. علاوه بر این، کمبود اقدامات جامع و طولانی‌مدت از طرف دولت‌های بیمسرتک برای ارتقای سطح امنیت دریایی در خلیج بنگال منجر به رشد حضور نظامی نیروهای فرماندهی در این ناحیه شده است (Khalid, 2013, p. 2). این حضور نظامی شاید بر کُندی روند پراکنده شدن و ترویج جرائم دریایی در آب‌های منطقه تأثیر مثبت داشته باشد، اما این حضور به بالا گرفتن تنش‌ها و حساسیت‌ها بین دولت‌های منطقه منجر خواهد شد و ایجاد زمینه چندجانبه‌گرایی و حصول اجماع و همکاری در خصوص مبارزه با این جرائم را با دشواری مواجه خواهد کرد. این در حالی است که حصول اراده جمعی دولت‌های جنوب آسیا و تقویت چندجانبه‌گرایی بین این دولت‌ها، به موازات طرح یک برنامه جامع اقدام علیه جرائم مرتبط با امنیت دریایی در جنوب آسیا راهکار مقتضی برای بهبود کیفیت مبارزه با تهدیدات امنیتی دریایی به نظر می‌رسد.

با اینکه خلیج بنگال به‌ویژه در طی سال‌های اخیر با درجات قابل توجهی از پیشرفت در خصوص قابلیت‌های پایش و نظارت بر مناطق دریایی مواجه بوده است، گروه‌های تروریستی فعال در آب‌های این ناحیه با استفاده از کشتی‌های کوچک و تندرو که ردیابی و شناسایی آن‌ها مشکل‌تر است از وجود برخی از خلأهای مرتبط با پایش و نظارت مستمر به نفع پیشبرد فعالیت‌ها و عملیات‌های خود سوءاستفاده می‌کنند. ایجاد مراکز فنی و تبادل اطلاعات چندملیتی به‌منظور پایش و نظارت هدفمند و مؤثر در مسیرهای دریایی ناحیه، به موازات استفاده از سیستم‌های کارآمد گزارش و ردیابی می‌تواند در رفع این چالش مؤثر واقع شود

(Stable Sea, 2020, p. 3). بیمستک می‌تواند عهده‌دار حصول زمینه‌های حرکت جمعی به سوی این مهم باشد. البته بدیهی است پیش گرفتن این راهکارها به منابع مالی و انسانی گسترده‌تری نیاز دارد و محدودیت بیمستک و برخی از دولت‌های عضو این سازمان از این لحاظ، در بسیاری از مواقع به این نتیجه می‌انجامد که بسیاری از طرح‌ها و پروژه‌های در نظر گرفته شده در مرحله تئوری باقی مانده و به عرصه عمل راه نیابد (Stable Sea, 2020, p. 3).

علاوه بر این، کنوانسیون همکاری در خصوص مبارزه با تروریسم، جرائم سازمان‌یافته فراملی و حمل و نقل غیرقانونی مواد مخدر به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های سازمان در بعد قانون‌گذاری، با وجود توانایی بالقوه برای هدف قرار دادن تروریسم و برخی دیگر از جرائم سازمان‌یافته در محیط دریاها از سال ۲۰۰۹ تاکنون در مرحله تصویب و لازم‌الاجرا شدن به دست دولت‌های عضو به سر می‌برد. این مسئله، در حقیقت به‌خودی‌خود از نقاط ضعف بیمستک محسوب نمی‌شود؛ اما این سازمان می‌تواند با فراهم کردن زمینه تبادل نظر بین دولت‌های عضو به‌منظور تبیین دلایل عدم پذیرش سند توسط آن‌ها و در صورت لزوم، ورود اصلاحات آتی به این سند که باعث تشویق دولت‌های عضو سازمان به پیوستن به این سند می‌گردد، گام مهمی در جهت استفاده از مفاد این کنوانسیون در مبارزه با تروریسم و سایر تهدیدات امنیتی در آب‌های منطقه بردارد.

۴. بررسی اقدامات سازمان ملت‌های جنوب شرق آسیا در مبارزه با تروریسم دریایی

«سازمان ملت‌های جنوب شرق آسیا»^۲ که به اختصار «آسه‌آن» نامیده می‌شود، مهم‌ترین سازمان منطقه‌ای فعال در ناحیه جنوب شرقی آسیا بوده و فعالیت خود را از سال ۱۹۶۷ آغاز و تاکنون دنبال کرده است. (آسه‌آن در راستای اهداف اولیه تشکیل خود، همواره به‌منظور حفظ صلح و امنیت در منطقه درصدد ایجاد

^۱ Counter-Terrorism and Transnational Crimes. https://bimstec.org/?page_id=288, pp1-5, p 1.

^۲The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

همکاری بین کشورهای منطقه بوده و یکی از راه‌های تأمین این صلح و امنیت را از بین بردن تهدید تروریسم به‌ویژه در آب‌های سرزمینی کشورهای منطقه جنوب شرق آسیا به شمار می‌آورد است (Azizah & Heryandi & Anisa, 2020, p. 4). در حقیقت، نیاز به همکاری در راستای مبارزه با تروریسم در منطقه برای نخستین بار در «اعلامیه آسه‌آن در خصوص جرائم سازمان‌یافته»^۱ در سال ۱۹۷۷ نمود پیدا کرد. هدف اصلی این اعلامیه گسترش دامنه تلاش‌های کشورهای عضو در مبارزه با جرائم سازمان‌یافته مانند تروریسم بود. این تلاش در طی زمان با پذیرش اسناد حقوقی «نرم» یا «سخت» دیگر، مانند «اعلامیه اقدام مشترک آسه‌آن در مبارزه با تروریسم»^۲ در سال ۲۰۰۱ و متعاقب حادثه یازدهم سپتامبر، «برنامه کار آسه‌آن برای مبارزه با جرائم سازمان‌یافته»^۳ در سال ۲۰۰۲، «اعلامیه بالی»^۴ در سال ۲۰۰۳ و همچنین «کنوانسیون ضد تروریسم آسه‌آن»^۵ در سال ۲۰۰۷ ادامه پیدا کرد (Periani, A., & Mangku, 2018, p. 2). از بین این اسناد، اعلامیه بالی و کنوانسیون ضد تروریسم آسه‌آن مهم‌ترین نمونه‌های اسناد حقوقی نرم یا سخت سازمان در مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن به شمار می‌آیند.

اعلامیه توافق آسه‌آن به دلیل پذیرفته شدن آن در بالی با نام «اعلامیه بالی» شناخته می‌شود. اساس به وجود آمدن «جامعه آسه‌آن» متشکل از سه رکن «جامعه سیاسی و امنیتی»^۶، «جامعه اقتصادی»^۷ و «جامعه اجتماعی و فرهنگی»^۸ و با هدف تضمین صلح و ثبات پایدار در منطقه است (Bali Concord, 2003, Art.1). بخش نخست این سند که به شرح وظایف جامعه امنیتی آسه‌آن می‌پردازد، در ماده پنجم

^۱The ASEAN Declaration on Transnational Crime 1997

^۲The ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism 2001

^۳The ASEAN Work Programme to Combat Transnational Crime 2002

^۴Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord) 2003

^۵ASEAN Convention on Counter-terrorism 2007 (ACCT)

^۶ASEAN Community

^۷ASEAN Security Community (ASC)

^۸ASEAN Economic Community (AEC)

^۹ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)

خود بیان می‌کند مسائل امنیتی مرتبط با محیط دریاها، به دلیل ماهیت بین‌مرزی خود نیازمند پیگرد و مبارزه جمعی در سطح منطقه هستند و در این راستا، باید همکاری‌های امنیتی دریایی بین کشورهای منطقه استمرار یابد (Bali Concord, 2003, Part A, Art.5). همچنین ماده ۱۰ این بخش مقرر می‌کند جامعه امنیتی آسه آن موظف است از تمامی ظرفیت‌های موجود در سطح منطقه اعم از اسناد موجود یا سایر مکانیسم‌های امنیتی در جهت تقویت توان مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن، حمل و نقل غیرقانونی مواد مخدر و انسان‌ها و سایر جرائم سازمان‌یافته چه در سطح منطقه و چه در سطح ملی تک‌تک کشورهای عضو استفاده کند و تمام تلاش خود را در جهت تضمین این امر به کار گیرد که تمام منطقه جنوب شرقی آسیا عاری از هرگونه تسلیحات کشتار جمعی باقی خواهد ماند (Bali Concord, 2003, Part A, Art.10). این سند اگرچه از اسناد حقوقی نرم محسوب می‌شود، اما مفاد آن به‌ویژه مفاد مرتبط با جامعه امنیتی آسه آن اساس و زمینه مساعدی برای پیگرد و مبارزه با تروریسم دریایی در آب‌های منطقه فراهم می‌کند.

در فواصل زمانی سال‌های قبل از ۲۰۰۷، مباحثات و اختلاف نظرات فراوانی در خصوص لزوم پذیرش یک سند حقوقی سخت در سطح منطقه برای مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن، به‌ویژه با در نظر گرفتن وجود چنین اسنادی در سطح بین‌المللی مانند کنوانسیون‌های ضد تروریسم سازمان ملل متحد و قطعنامه‌های متعدد شورای امنیت در محکومیت و مبارزه با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن وجود داشت (Periani & Mangku, 2018, p. 3). به‌رحال با وجود این مباحثات، کنوانسیون ضد تروریسم آسه آن به‌عنوان سند محوری برای تقویت تلاش‌های منطقه‌ای در مبارزه با تروریسم در سال ۲۰۰۷ و در طی دوازدهمین نشست سران این سازمان و با نقش عمده‌ای که دولت اندونزی در رهبری دولت‌های عضو سازمان در راستای حصول توافق و پذیرش این کنوانسیون ایفا کرد مورد پذیرش قرار گرفت (Periani & Mangku, 2018, p. 5). ماده ۱ این سند هدف آن را پایه‌گذاری چارچوب همکاری‌های منطقه‌ای برای تعقیب،

جلوگیری و سرکوب تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن از طریق همکاری مستمر بین نهادهای قانونی و مراجع صلاحیت‌دار هر کشور عضو بیان می‌کند (ACCT, 2007, Art.1).

کنوانسیون ضد تروریسم آسه‌آن نیز مانند سایر اسناد بین‌المللی ضد تروریسم، تعریفی منطقه‌ای از تروریسم ارائه نمی‌دهد و به جای آن، به بیان مجدد اعمال جرم انگاری شده در سایر کنوانسیون‌های ضد تروریسم، به‌عنوان مصادیقی از تروریسم اتکا کرده، تمامی آن اعمال را مجدداً تحت معنای این کنوانسیون جرم تلقی می‌کند. کنوانسیون در ماده ۶ و در قالب بیان شیوه‌های همکاری بین کشورهای عضو، به اقدامات لازم برای پیشگیری از جرائم مقرر در کنوانسیون اشاره کرده است؛ اقداماتی مانند هشدار و اطلاع‌رسانی میان کشورها، جلوگیری و مبارزه با تأمین مالی تروریسم، جلوگیری از حرکت گروه‌های تروریستی و افراد وابسته به آن‌ها از طریق نظارت بر مرزها و کنترل اسناد هویتی و بالا بردن توان و آمادگی برای مواجهه با اشکال جدیدتر تروریسم مانند احتمال استفاده از تسلیحات خطرناک شیمیایی، زیستی، رادیولوژیک و هسته‌ای و سایر تسلیحات کشتار جمعی و حملات سایبری تروریستی (ACCT, 2007, Art. 6).

توجه به تضمین حقوقی چون برخورداری از دادرسی عادلانه و رفتار عادلانه در مواجهه با مظنونین به‌عنوان حقوق بشر، از ویژگی‌های بارز این کنوانسیون به حساب می‌آید. این رویکرد، به‌ویژه از آن جهت قابل توجه است که همه اعضای سازمان عضو اسناد و معاهدات حقوق بشری نیستند (Periani & Mangku, 2018, p. 3). ماده هشت کنوانسیون مقرر می‌کند تمامی مرتکبین باید از تمامی حقوق و ضمانت‌های قانونی در مواجهه با مراجع قانونی کشوری که در قلمروی آن حضور دارند و همچنین تمامی مقررات قابل اعمال حقوق بین‌الملل و حقوق بشر برخوردار شوند (ACCT, 2007, Art. 8). نقطه قوت دیگر این سند، توجه آن به لزوم بازپروری مجرمین به‌موازات پیشگیری از جرم و برخورد قانونی با مجرمین است. ماده ۱۱ کنوانسیون به برنامه بازپروری مجرمین و تبادل اطلاعات مفید در این زمینه بین کشورهای عضو با هدف جلوگیری از وقوع مجدد جرم اشاره می‌کند

(ACCT, 2007, Art.11). مهم‌ترین تعهد دولت‌های عضو در این کنوانسیون نیز مانند سایر کنوانسیون‌های ضد تروریسم تعهد به محاکمه یا استرداد مجرمین است که در ماده ۱۳ این کنوانسیون مقرر شده است (ACCT, 2007, Art.13).

همچنین در سال ۲۰۱۷ در «یازدهمین نشست وزیران سازمان در خصوص جرائم فراملی»، «برنامه اجرایی جامع آسه‌آن در خصوص مبارزه با تروریسم»^۲ بر اساس کنوانسیون ضد تروریسم این سازمان و با هدف بالا بردن سطح همکاری بین مراجع قانونی، نهادهای اطلاعاتی و امنیتی و سایر مقامات صلاحیت‌دار منطقه برای سرکوب و منع تروریسم، سازمان‌ها و گروه‌های تروریستی و هم‌پیمانان آن‌ها، متلاشی کردن شبکه همکاری و فعالیت‌های آن‌ها و حاضر کردن آن‌ها نزد مراجع قانونی به منظور پیگرد قضایی و هدف قرار دادن عوامل ریشه‌ای به وجود آورنده تروریسم و حفاظت از مردم منطقه و زیرساخت‌های حیاتی منطقه‌ای در برابر حملات تروریستی به وجود آمد (ACPOA, 2017, Part. I, Art.1).

تبعیت از اسناد بین‌المللی سازمان ملل متحد و قطعنامه‌های شورای امنیت در خصوص مبارزه با تروریسم و تضمین اعمال آن‌ها، اعمال مؤثر اسناد ضد تروریسم منطقه‌ای، ریشه‌یابی عوامل گسترش تروریسم، تبادل تجربیات و بهترین عملکرد در خصوص حفاظت از زیرساخت‌های مهم منطقه‌ای مانند بنادر و خطوط ارتباطی در برابر حملات تروریستی، برپایی سیستم نظارت و پایش یکپارچه در سطح منطقه، تنظیم مکانیسم‌های منطقه‌ای برای پایش مستمر گروه‌های مظنون به ارتکاب اعمال تروریستی و رصد فعالیت‌های آن‌ها به منظور جلوگیری از وقوع حملات تروریستی، ارتقای سطح همکاری بین نهادهای امنیتی و اطلاعاتی و نهادهای مالی و اقتصادی برای مبارزه مؤثر با تأمین مالی تروریسم، ارتقای سطح کارایی مکانیسم‌های منطقه‌ای موجود در برابر مبارزه با جرائم سازمان‌یافته مانند قاچاق انسان و تسلیحات و سایر مواد منفجره و خطرناک، نمونه‌هایی از محورهای همکاری مندرج در این برنامه اجرایی به شمار می‌آیند. ماده ۲۱ این برنامه مقرر می‌کند که

^۱ASEAN Ministerial Meeting on transnational Crime (AMMTC)

^۲ASEAN Comprehensive Plan of Action on Counter Terrorism 2017 (ACPOA)

تمامی کشورهای عضو موظف‌اند گزارش عملکرد خود را در خصوص اعمال و اجرای مفاد این برنامه به نشست مقامات بلندپایه آسه‌آن در خصوص جرائم فراملی و نشست وزیران سازمان در خصوص جرائم فراملی که به‌طور سالانه برگزار می‌گردند تقدیم کنند (ACPOA, 2017, Part. IV, Art.21).

بنابراین، به نظر می‌رسد که این سازمان، در بعد طرح هنجارها و پذیرش اسناد حقوقی بین‌المللی در سطح منطقه در راستای منع و مبارزه با تمامی اشکال تروریسم، به‌ویژه تروریسم دریایی عملکرد قابل قبولی داشته است. به‌هرحال، با وجود اسناد حقوقی متعددی که محتوای آن‌ها قابلیت هدف قرار دادن تروریسم دریایی را دارد، باید در نظر داشت که این اسناد به‌خودی‌خود عمل نمی‌کنند، بلکه مفید واقع شدن آن‌ها نیازمند پیگیری قواعد مندرج در آن‌ها به‌صورت دقیق توسط دولت‌های عضو و در صورت نیاز انجام عملیات‌های خاص در خصوص اجرای دقیق آن‌ها است. نحوه اجرای این قوانین در ناحیه جنوب شرقی آسیا به‌ویژه توسط دولت‌هایی چون سنگاپور، مالزی و اندونزی نمونه‌هایی موفق در سطح منطقه محسوب می‌شوند. علاوه بر این، این دولت‌ها از سال ۲۰۰۴ تاکنون، به‌منظور کشف و سرکوب موارد دزدی دریایی یا تروریسم دریایی، به انجام عملیات‌های مشترک دریایی و گشت‌های امنیتی در آب‌های منطقه پرداخته‌اند. این عملیات‌ها در برخی موارد شامل عملیات‌های هوایی بر فراز آب‌های منطقه و همچنین تبادل اطلاعات مؤثر در بین این کشورها بوده است (Sheng, 2012, p. 114؛ هرچند، چنین مواضعی در قبال اجرای قواعد مندرج در اسناد منطقه‌ای و چنین فعالیت‌های عملی برای شناسایی و مبارزه با تروریسم دریایی، در بین دولت‌های جنوب شرق آسیا به‌صورت یکسان به چشم نمی‌خورد. عمده دلایل این رویه غیرهمسان، به‌نوبت تناسب در وضعیت ثبات و اقتصاد و توسعه‌یافتگی و نیز دسترسی به منابع و امکانات در بین دولت‌های منطقه بازمی‌گردد. ارائه کمک‌های فنی و آموزشی و مالی و در اختیار گذاشتن تجهیزات و امکانات از سوی دولت‌های توانمندتر منطقه به دولت‌های کمتر برخوردار، می‌تواند راهکاری برای مواجهه با این چالش باشد.

آسه‌آن در راستای تأمین امنیت دریایی منطقه، علاوه بر پذیرش اسناد و برنامه‌های مرتبط به منطقه جنوب شرق آسیا، با بازیگران دیگر نواحی اقیانوس هند نیز همکاری می‌کند. برای مثال، «همکاری استراتژیک مشترک بین آسه‌آن و هند برای صلح، پیشرفت و منافع مشترک»^۱ که در سال ۲۰۰۴ شکل گرفت نمونه‌ای از همکاری‌های استراتژیک این سازمان و بازیگران فعال در سایر نواحی اقیانوس هند است. آخرین «برنامه اجرایی»^۲ این همکاری که برای سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵ تنظیم شده است، به‌طور کلی شامل محورهای همکاری سیاسی و امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همکاری‌های میان‌محوری است. از بین این محورها، همکاری‌های سیاسی و امنیتی که خود به دو بخش همکاری‌های سیاسی و همکاری‌های امنیتی تقسیم می‌شود، در زمینه مبارزه با جرائم دریایی و به‌ویژه تروریسم دریایی قابل توجه است: بند یازدهم بخش همکاری‌های امنیتی بر لزوم ایجاد گفت‌وگو مشترک و تقویت همکاری‌های دفاعی برای مقابله با مسائلی چون تهدیدات علیه امنیت دریایی منطقه، مبارزه با تروریسم، عملیات‌های حفظ صلح و تهدیدات سایبری تأکید می‌نماید (Art. 11, (part II (Security Cooperation), بند شانزدهم آن در خصوص همکاری‌های دریایی به ارتقای این همکاری‌ها در جهت تقویت امنیت دریایی، مبارزه با جرائم دریایی، عملیات‌های نجات و تبادل اطلاعات در این زمینه اشاره می‌کند (Art. 16, (part II (Security Cooperation), بند بیستم این بخش نیز در خصوص مبارزه با تروریسم و جرائم سازمان‌یافته، همکاری‌های مستمر در جهت مبارزه با تروریسم بین‌المللی در تمامی ابعاد و اشکال آن، مقابله با ظهور افراطی‌گری و خشونت‌های افراطی از طریق حمایت از اعمال مؤثر اسنادی چون کنوانسیون ضد تروریسم آسه‌آن، برنامه اجرایی جامع ضد تروریسم آسه‌آن و سایر اسناد مرتبط با مبارزه با تروریسم در منطقه را ضروری می‌داند.

^۱ASEAN-India Strategic Partnership towards achieving the goals and objectives of the ASEAN-India Partnership for Peace, Progress and Shared Prosperity 2004.

^۲Plan of Action to Implement the ASEAN-India Strategic Partnership towards achieving the goals and objectives of the ASEAN-India Partnership for Peace, Progress and Shared Prosperity 2021-2025

داند (Part II (Security Cooperation), Art. 20).

آسه آن از مکانیسم‌های اجرایی دیگری نیز برای تأمین امنیت دریایی منطقه و مبارزه با تروریسم دریایی و سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها استفاده می‌کند. تأسیس «مجمع دریایی آسه آن» در سال ۲۰۱۰ نمونه‌ای از مکانیسم‌های آسه آن برای مقابله کلی با انواع چالش‌های دریایی به نحو متمرکز و یکپارچه است. تأسیس این نهاد در ابتدا در برنامه اجرایی «وینتیانه»^۲ (۲۰۰۴-۲۰۱۰) به عنوان قسمتی از همکاری‌های دریایی منطقه‌ای مورد اشاره قرار گرفته بود (ASEAN Secretariat's Information Paper, 2018, p. 4).

هدف از برپایی این مجمع، ایجاد زمینه گفت‌وگوهای سازنده در بین کشورهای منطقه و شکل‌گیری یک دیدگاه مشترک در خصوص چالش‌های دریایی منطقه‌ای و در نتیجه، در پیش گرفتن دیپلماسی و سیاست‌گذاری‌های مشترک برای منع و مبارزه این چالش‌ها بود. این مجمع پیشگیری و مقابله با انواع جرائم مرتبط با محیط دریاها از دزدی دریایی و سرقت مسلحانه در دریاها گرفته تا جرائم مربوط به حمل‌ونقل غیرقانونی انسان، مواد مخدر و تسلیحات از طریق دریاها و تروریسم دریایی را در دستور کار خود قرار داده است (Sun, 2017, p. 16).

به‌هرحال، فعالیت‌های آسه آن در تأمین امنیت دریایی منطقه و نیز مبارزه با انواع جرائم دریایی از جمله تروریسم دریایی تأثیر بسزایی داشته است؛ اما در عین حال، یکی از خلأهای عملکرد این سازمان در برابر تروریسم دریایی به این واقعیت بازمی‌گردد که همکاری‌ها و فعالیت‌های این سازمان در پاسخ به تروریسم و مبارزه با آن جنبه تدافعی یا استفاده از نیروهای نظامی مشترک در سطح منطقه نداشته است، بلکه مواضع این سازمان در برابر تروریسم همواره نمودی از فعالیت‌های نرم یا پیشگیرانه و ظرفیت ساز، از قبیل تبادل اطلاعات، تقویت قوانین ملی و منطقه‌ای و همکاری‌های فنی بوده است. نمود بارز این نگرش در کنوانسیون ضد تروریسم آسه آن به چشم می‌خورد (Periani & Mangku, 2018, p. 5). این

---

^۱ASEAN Maritime Forum (AMF)

^۲Vientiane Action Programme 2004-2010

واکنش نرم، به خودی خود نه تنها چالش محسوب نمی‌شود، بلکه از فعالیت‌هایی است که آثار درازمدت به همراه دارد و از این قابلیت برخوردار است که در محور مبارزه با تروریسم به صورت ریشه‌ای مؤثر واقع شود؛ اما نباید فراموش کرد که برای مبارزه مؤثر با تروریسم در تمامی ابعاد و اشکال آن در برخی موارد، واکنش‌های قهری و سرکوب‌کننده، با در نظر گرفتن تمامی موازین حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق بشر نیز ضرورت دارد. در این راستا، اندیشیدن برخی تدابیر قهری در مبارزه با تروریسم دریایی در چارچوب این سازمان می‌تواند راهکاری مؤثرتری در پوشش دادن این خلأ محسوب شود. باید در نظر داشت که اندیشیدن چنین تدابیری نیز خالی از چالش و دشواری نخواهد بود. برای مثال، در صورتی که این تدابیر قهری به صورت استفاده از نیروهای نظامی مشترک کشورهای منطقه، مانند نیروهای دریایی برای سرکوب تروریسم دریایی نمود پیدا کند، حتی اگر نیروهای نظامی دولت‌های یک منطقه، از صلاحیت انجام عملیات در آب‌های کل منطقه برخوردار شوند مشکل «قاعدهٔ مداخله» باید حل و فصل شود. این قاعده به‌طور کلی به دستورالعمل‌هایی اطلاق می‌شود که شرایط و پروتکل‌های مربوط به شلیک را در رویارویی‌های نظامی مشخص و از استفاده از سلاح به صورت مفراط و غیرضروری جلوگیری می‌کنند و مواردی چون نحوهٔ صدور دستور حمله از مقامات بالا، نحوهٔ رفتار با زندانیان، اجازهٔ شلیک به هدف به دست سربازان را پوشش می‌دهند که در قواعد مربوط به مخاصمات مسلحانه ریشه دارند و کیفیت و حدود آن‌ها در خصوص عملیات‌های ضد تروریسم چندان مشخص نیست (Sheng, 2012, p. 113).

بنابراین به نظر می‌رسد پذیرش موافقت‌نامه‌های چندجانبه بین کشورهای منطقه، با هدایت سازمان‌هایی مانند آسه‌آن حداقل بتواند راهکاری برای مجوز حضور چنین نیروهایی در سطح آب‌های منطقه به شمار آید. در این راستا لازم است دولت‌های مناطقی چون جنوب شرق آسیا، از طریق ایجاد یک تفاهم و درک مشترک، بهبود وضعیت امنیتی آب‌های منطقه را به‌عنوان یک نفع جمعی بر منافع

سیاسی و حاکمیتی خود اولویت بخشند و به انعقاد چنین موافقت‌نامه‌هایی متمایل شوند.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

جنوب و جنوب شرق آسیا از دیرباز، به‌عنوان یکی از کانون‌های اصلی رواج انواع جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها، مانند دزدی دریایی یا قاچاق مواد مخدر از طریق دریاها شناخته می‌شده است. از طرف دیگر، پیامدهای پسا جنگ سرد باعث برهم ریختگی توازن امنیتی در این منطقه و تبدیل آن به صحنه رواج انواع تهدیدات امنیتی مانند تروریسم بوده است. راه یافتن تروریسم به عرصه آب‌های این مناطق و به وجود آمدن پیوندهای همکاری مجرمانه بین گروه‌های تروریستی و سایر گروه‌های مجرمانه در پهنه آبی این منطقه باعث شده است که تروریسم دریایی به یکی از مهم‌ترین چالش‌های امنیتی فراروی دولت‌ها و سازمان‌های منطقه ای فعال در جنوب و جنوب شرق آسیا تبدیل شود. در این میان، سازمان‌های بین المللی منطقه‌ای با استفاده از ابزارهای گوناگون در اختیار خود که شامل طیف گسترده‌ای از اقداماتی نظیر قانون‌گذاری، ظرفیت‌سازی، ایجاد بسترهای همکاری و تبادل نظر بین دولت‌های عضو و فعالیت‌های عملی نظیر اجرای مانورهای تمرینی مشترک است، در جهت پوشش دادن مهم‌ترین مسائل حوزه فعالیت خود نقش غیرقابل‌انکاری را ایفا می‌کنند.

عملکرد آسه‌آن، سارک و بیم‌ستک به‌عنوان سازمان‌های منطقه‌ای کلیدی در جنوب و جنوب شرق آسیا در پاسخ به تهدید تروریسم دریایی، آمیزه‌ای از موفقیت و چالش و کاستی است: فعالیت‌های این سازمان‌ها در مقابله با تروریسم دریایی تا حد زیادی توانسته است چهره کلی امنیت دریایی منطقه را بهبود بخشد و نمونه‌هایی موفق از اقدامات و همکاری‌های منطقه‌ای در پاسخ به تروریسم دریایی را به تصویر کشد؛ اما چنین وضعیتی در کارنامه عملی هر سه سازمان به چشم نمی‌خورد. باید توجه کرد که این مسئله، تنها از عملکرد سازمان نشئت نمی‌گیرد، بلکه در بسیاری از موارد عوامل بنیادین مانند فساد ساختاری، کمبود امکانات و منابع در دسترس و پایین بودن شاخص توسعه‌یافتگی در بین کشورهای

منطقه، عملکرد این سازمان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تأثیر این عوامل، گاه تا حدی است که در فعالیت بازیگران فرامنطقه‌ای در مبارزه با تروریسم دریایی در این مناطق نیز اثر می‌گذارد و از ضریب تأثیر آن‌ها می‌کاهد. برای مثال، در کنار فعالیت سازمان‌های منطقه جنوب و جنوب شرق آسیا، دیگر بازیگران فرامنطقه‌ای مانند اتحادیه اروپا، برای سال‌های متمادی برنامه‌های ظرفیت‌ساز و کمک‌های فنی و مالی خود را برای بهبود امنیت دریایی این مناطق به کار گرفته‌اند، اما وجود این چالش‌های بنیادین مانع از حصول کامل نتیجه شده است.

علاوه بر این، بخش بزرگی از موفقیت‌آمیز بودن فعالیت‌های یک سازمان در گرو همکاری دولتی‌هایی است که این برنامه‌ها در قلمرو سرزمینی آن‌ها به اجرا گذاشته می‌شوند و عدم تمایل نهادهای صلاحیت‌دار محلی برای همکاری در جهت اجرای چنین برنامه‌هایی، بر موفقیت اقدامات یک سازمان تأثیرگذار خواهد بود.

همچنین در یک نگاه کلی، تمرکز بر اقدامات و برنامه‌های ظرفیت‌ساز در کارنامه عملی این سازمان‌ها آن‌طور که باید و شاید به چشم نمی‌خورد. درحالی‌که انجام چنین فعالیت‌هایی منجر به بالا بردن توان کشورهای عضو در مبارزه با تروریسم و سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاها می‌شود و چهره امنیت دریایی منطقه را به‌طور همگون و متناسب بهبود می‌بخشد.

به‌هرحال، در بررسی کارنامه عملی فعالیت‌های این سه سازمان در مقابله با تروریسم دریایی، مهم‌ترین چالش‌ها و خلأهای پیش رو را می‌توان در محورهای ذیل خلاصه کرد:

- عدم تصویب یا لازم‌الاجرا شدن اسناد پذیرفته شده توسط سازمان یا نبود رویه‌های همسان در اجرای مفاد آن‌ها بین دولت‌های عضو؛
- نبود پاسخ‌ها یا اقدامات قهری و سخت در برخورد با تهدیدات امنیتی، از جمله تروریسم دریایی؛
- انجام ندادن اقدامات یکپارچه اطلاعاتی و امنیتی؛
- نداشتن رویکرد چندجانبه‌گرایی، استراتژی‌های جمعی و ترجیح نفع جمعی

منطقه بر اختلافات و منازعات بین دولت‌ها؛

- فقدان پیش و نظارت مستمر در رهگیری فعالیت گروه‌های مجرمانه فعال در عرصه دریاهای، به‌ویژه با استفاده از فناوری‌های نوین؛
- وجود نداشتن سیستم‌های جمعی گزارش و اطلاع‌رسانی و ردیابی در سطح منطقه‌ای.

در این راستا، سازمان‌های بین‌المللی منطقه جنوب و جنوب شرق آسیا می‌توانند اقدامات زیر را در نظر بگیرند:

- کمک به وضع استانداردهای مشترک برای اجرای قوانین و هنجارهای موجود، از طریق شناسایی موانع اجرای کامل این مقررات و کمک به دولت‌هایی که در این زمینه عملکرد ضعیف‌تری داشته‌اند.
- فراهم کردن زمینه در نظر گرفتن اقدامات و پاسخ‌های قهری از طریق ایجاد مبانی حقوقی مستند و مستدل با در نظر گرفتن قواعد حقوق بین‌الملل و حقوق بشر.
- ایجاد زمینه‌های حصول درک و گفت‌وگو میان مشترک منطقه‌ای، به‌ویژه از طریق میانجیگری برای حل و فصل منازعات احتمالی دولت‌های عضو.
- بنیان‌گذاری ساختارهای جامع مبتنی بر تفاهم، همکاری، تأکید بر منافع جمعی منطقه‌ای، مشورت، همکاری و تبادل نظر.
- ایجاد زمینه‌های کمک‌رسانی به کشورهای کم‌توان، در ابعاد اجرای قانون، فنی و آموزشی به‌منظور توانمند ساختن آن‌ها برای مقابله با تروریسم و سایر جرائم سازمان‌یافته مرتبط با محیط دریاهای.
- این سازمان‌ها می‌توانند با انجام اقدامات بالا و همچنین با در نظر گرفتن فعالیت‌های مستمر برای از بین بردن زمینه‌های ظهور تروریسم در منطقه و عواملی که مبارزه با آن زمینه‌ها را با دشواری روبه‌رو ساخته است، در محو و نابودی نهایی تروریسم دریایی از آب‌های منطقه مؤثر واقع شوند.

پی‌نوشت‌ها

۱. باید توجه داشت که آسه‌آن، سارک و بیم‌ستک تنها سازمان‌های منطقه‌ای نیستند که حوزه فعالیت آن‌ها جنوب و جنوب شرق آسیا را در بر گرفته است، بلکه این ناحیه، در قلمرو فعالیت برخی دیگر از سازمان‌های منطقه‌ای مانند «سازمان همکاری کشورهای حاشیه‌ی اقیانوس هند» یا «سازمان همکاری شانگهای» نیز قرار می‌گیرد. به هر حال، با توجه به اینکه حیطه فعالیت این سه سازمان به طور خاص بر نواحی جنوب و جنوب شرق آسیا متمرکز شده و با در نظر گرفتن کارنامه عملی آن‌ها در مبارزه با جرائم دریایی، تمرکز این مقاله بر روی این سه سازمان معطوف گشته است.
۲. این کنوانسیون‌ها عبارت‌اند از: «کنوانسیون‌های سرکوب تصرف غیرقانونی هواپیما ۱۹۷۰»، «کنوانسیون سرکوب اعمال غیرقانونی علیه ایمنی هوایی غیرنظامی ۱۹۷۱»، «کنوانسیون جلوگیری و مجازات جرائم علیه اشخاص تحت حمایت بین المللی شامل مأمورین دیپلماتیک ۱۹۷۳».
۳. البته باید توجه داشت که پروتکل الحاقی ۲۰۰۴، همچنان دربردارنده پروتکل اصلاحی ۲۰۰۵ به کنوانسیون ۱۹۸۸ رم و پروتکل مرتبط با سکوه‌های ثابت مستقر در فلات قاره آن نیست.
۴. باید توجه داشت که با وجود استفاده از اصطلاح Initiative در عنوان، این نهاد در معنای یک سازمان منطقه‌ای به وجود آمده است و اعضای آن متشکل از پنج عضو سارک شامل بنگلادش، بوتان، هند، نپال و سریلانکا و دو عضو آسه‌آن شامل تایلند و میانمار است. برای اطلاع بیشتر رجوع شود به: https://bimstec.org/?page_id=189
۵. محتوای این سند قابلیت دسترسی توسط اشخاصی غیر از مراجع صلاحیت‌دار کشورهای عضو را ندارد.
۶. ده عضو این سازمان عبارت‌اند از: برونی، کامبوج، اندونزی، لائوس، مالزی، میانمار، فیلیپین، سنگاپور، تایلند و ویتنام.

منابع

بیگزاده، ابراهیم (۱۳۹۰). سازمان‌های بین‌المللی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
حسینی، سیده لطیفه (۱۳۹۴). نقش منطقه‌گرایی در حفظ صلح و امنیت منطقه‌ای با تأکید بر نقش سازمان همکاری اسلامی در خاورمیانه. فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، (۲۳)، ۲۹-۵۰.

A collaborative Approach to Improving Maritime Security in the Bay of Bengal: Highlighting opportunity for BIMSTEC. (2020). *Stable Sea Maritime Security report*

Additional Protocol to the SAARC Regional Convention on suppression of Terrorism 2004

ASEAN Comprehensive Plan of Action on Counter Terrorism 2017 (ACPOA)

ASEAN Convention on Counter-terrorism 2007 (ACCT)

Azizah, S, Heryandi, H, Anisa, S. S (September 2020). ASEAN Convention on Counter Terrorism (ACCT) in Indonesia: A Paradigm Shift, Issue, Challenge. Proceedings of the *International Conference on Environmental and Technology of Law, Business and Education on Post Covid 19*, pp1-9, Bandar Lampung, Indonesia.

BIMSTEC Convention on Cooperation in Combating International Terrorism, Transnational Organized Crime and Illicit Drug Trafficking 2009

Biswas, A. (2008). Small arms and drug trafficking in the Indian Ocean region. *University of Mumbai, Working Paper*, (4), 1-24.

Cordesman, A. H., & Toukan, A. (2014). *The Indian Ocean region: A strategic net assessment*. Lanham: Rowman & Littlefield.

BIMSTEC. (May 2021). *Counter-Terrorism and Transnational Crimes*. https://bimstec.org/?page_id=288.

Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord) 2003

Feldt, L., Roell, P., & Thiele, R. D. (2013). Maritime security–Perspectives for a comprehensive approach. *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, No.222, 1-25.

Global Terrorism Index: Measuring the Impact of Terrorism. (2020). *Institute for*

Economics & Peace. Sydney.

- Future Directions. (April 2021). *Indian Ocean Choke Points*. <https://www.futuredirections.org.au/publication/indonesia-india-maritime-defence-relations-time-for-a-more-robust-partnership/indian-ocean-choke-points/>
- Iyer, G. (2017). Common Responses to Maritime Security Threats in the Bay of Bengal. *ORF Issue Briefs and Special Reports*. No.38, 1-12.
- Khalid, M. (2013). SAARC: Emerging Security Challenges and need for strategic initiatives in the Indian Ocean. In: *India-Sri Lanka Relation: Strengthening SAARC*. Goud Sidda, R. Mookherjee, M. (Eds). New Delhi: Allied Publishers. 48-59.
- Maritime Cooperation in ASEAN. (2018). *ASEAN Secretariat's Information Paper*. 1-15.
- McCarthy-Jones, A. (2018). Brokering transnational networks: emerging connections between organized crime groups in the Pacific and Indian Oceans. *Journal of the Indian Ocean Region*, 14(3), 343-353.
- Periani, A., & Mangku, D. G. S. (2018). Implementation of the ASEAN Convention on counter terrorism on eradication terrorism that happens in the South Asia Area. *International Journal of Business, Economics and Law*, 17(4), 1-7.
- Plan of Action to Implement the ASEAN-India Strategic Partnership towards achieving the goals and objectives of the ASEAN-India Partnership for Peace, Progress and Shared Prosperity 2021-2025
- Potgieter, T. D. (2012). Maritime security in the Indian Ocean: strategic setting and features. *Institute for Security Studies Papers*, No. 236, 1-22.
- Premarathna, P. I. (2021). Maritime Security Challenges in the Indian Ocean: Special Reference to Sri Lanka. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 5(1), 158-173.
- SAARC Ministerial Declaration on Cooperation in Combating Terrorism 2009
- SAARC Regional Convention on suppression of Terrorism 1987
- Sheng, H. S. (2012). Legal Aspects of the Prevention and Suppression of Maritime Terrorism in the Asia-Pacific Region. *Korean journal of defense analysis*, 24(1), 107-122.
- Sun. Z. (2017). ASEAN Framework to Enhance Maritime Security in Southeast Asia. *14th Asian Law Institute Conference*, pp1-24, Manila, the Philippines.